

НОВКО И НОВУИЦА

У СВИЈЕТУ НОВЦА

CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

НОВКО И НОВЧИЦА У СВИЈЕТУ НОВЦА

Сарајево, 2017.

ЦЕНТРАЛНА БАНКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, САРАЈЕВО

НОВКО И НОВЧИЦА У СВИЈЕТУ НОВЦА

Издавач: Централна банка Босне и Херцеговине

За издавача: др Сенад Софтић

Лектор: Ема Мунџехасић

Илустратор: Тарик Хоџић

ДТР и припрема за штампу: Тарик Хоџић

Штампа: АМОС-ГРАФ д.о.о. Сарајево

Тираж: 500

Сарајево, 2017

Пројекат финансира EFSE Development Facility

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

336.74(02.053.2)

HODŽIĆ, Tarik

Novko i Novčica u svijetu novca / [ilustrator Tarik Hodžić]. - Sarajevo :
Centralna banka Bosne i Hercegovine, 2017. - 14 str. : ilustr. ; 30 cm

Tekst ćir. na srp. jeziku.

ISBN 978-9958-9552-6-6

COBISS.BH-ID 24471558

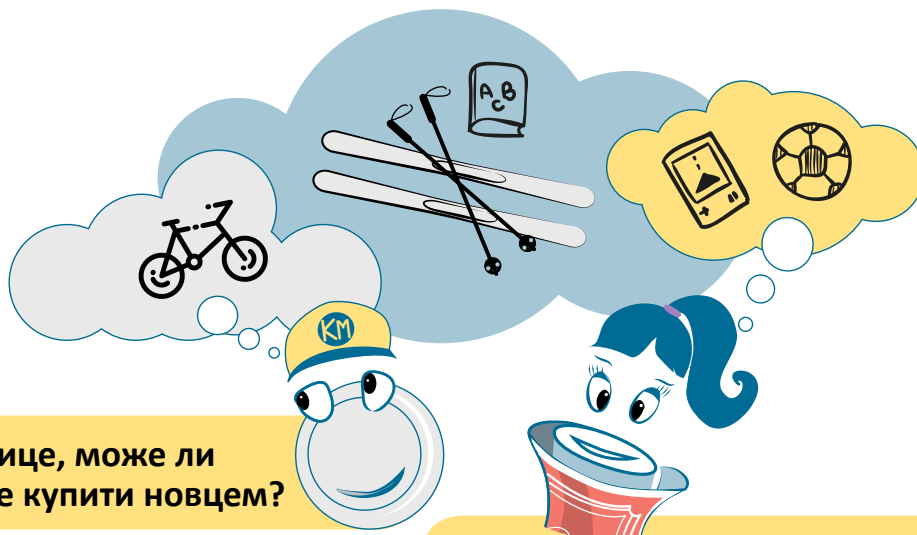

Новац је средство размјене који се користи за плаћање роба и услуга.

Од самог почетка људске цивилизације новац се употребљава као средство размјене који се користи за плаћање роба и услуга те за мјерење вриједности ствари. Чоколада, књига, школска торба, бицикл и остале различите ствари имају различите вриједности те је за њихову куповину

потребно издвојити различите количине новца.

Потребно је радити како би се зарадио новац. Новац представља начин на који се цијени вријеме и рад уложени у производњу, испоруку услуге, те из тог разлога новцем треба располагати одговорно и рационално.

Новчице, може ли се све купити новцем?

Наравно да не може. Новац јесте користан али новцем не можеш купити љубав, пријатељство, срећу, здравље. Дио новца не мораш потрошити само за себе, лијепо је помоћи и другима.

Да нема новца, људи би били присиљени размјењивати ствари. Замислимо да имамо оловку и да желимо чоколаду, у том случају

морамо дати неком оловку да би добили чоколаду. Овакав начин трговине зове се **робна размјена или трампа.**

Које су основне функције новца?

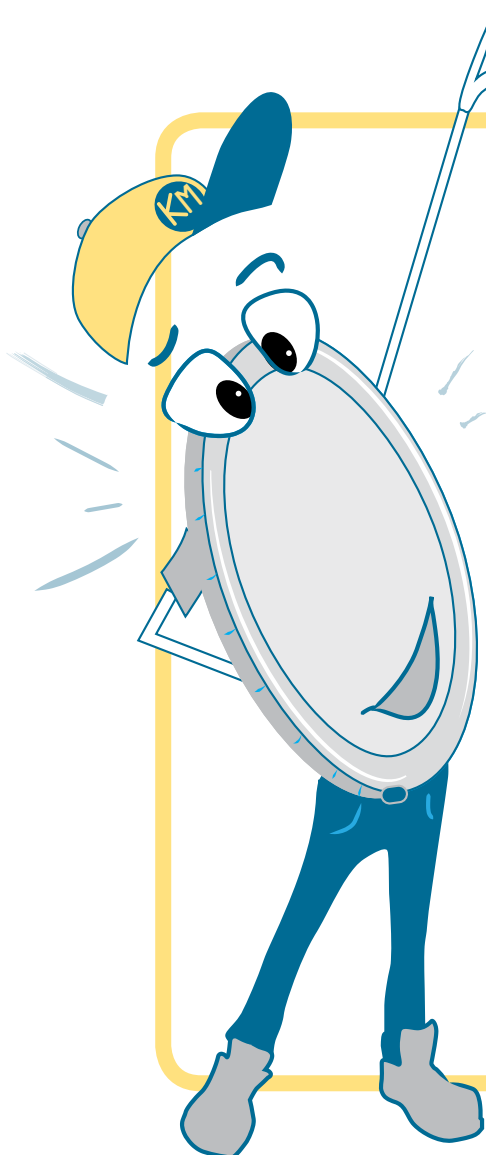

● Новцем мјеримо вриједност ствари и услуга

● Новцем размјењујемо добра

● Новцем можемо плаћати

● Новац можемо штедити

Новац долази у различитим облицима и величинама. Може бити од метала и папира. Кроз историју, новац је имао различите облике.

Новац се током историје појављивао у виду различитих предмета као на примјер со, зуби морског пса, крзно, какао, морске шкољке, краве, рижа те многи други

предмети и животиње. Размјена једног производа за други позната је као **трампа** која се користи и данас.

Да ли ти Новко размјењујеш нешто са својим пријатељима?

Употреба различитих предмета за људе није била поуздана и учинковита из разлога што нису били сигурни да су за своје предмете добијали праву противвриједност. Дошли су до закључка да новцем могу постати само они предмети који ће представљати противвриједност за сваки други предмет.

Најстарији запис о употреби новца потиче из Мезопотамије (Ирак) прије 4.500 година гдје се на исписаним плочицама описивало плаћање у одређеној количини сребра. Као најранији облик новца јављају се кари – шкољке у старом Египту и новац од перја с тихоокеанског острва Санта Круз.

Као новац, на острву Јапа употребљавале су се велике камене округле плоче. Биле су високе као два човјека што стоје један другом на раменима.

Убрзо су метали постали рјешење и олакшали начин размјене. Имали су многе предности, као на примјер могли су се сјећи на комаде једнаке величине, били су практични за употребу, нису били велики и мање су се кварили од других предмета.

Кованице односно метални новци били су различитог облика изграђени од бакра, злата и сребра те су се појављивали у различитим апоенима.

Шта је апоен?

Апоен представља износ на који гласи кованица, новчаница или друга хартија од вриједности.

Историчари сматрају да су прве кованице пронађене на простору Мале Азије прије 2.600 година. Производња кованица настављена је и у времену старих Грка. Кованице су биле

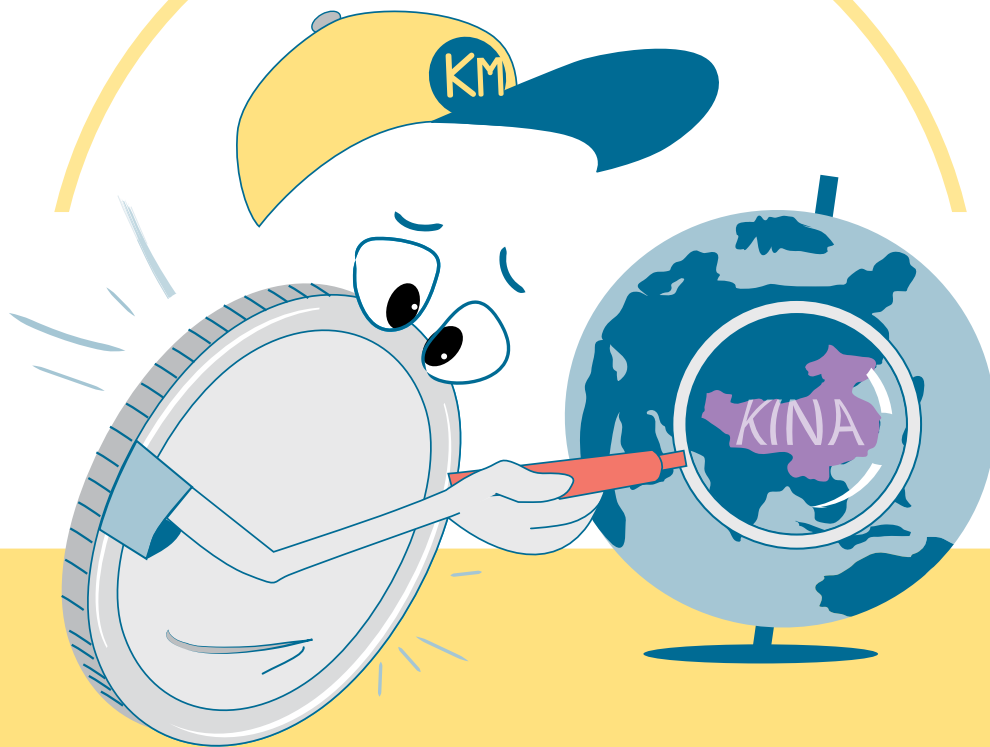
од сребра и бронзе, као на примјер **сребрна драхма**, док су се у старом Риму кованице производиле у храму **Јуно Монета**, одакле потиче ријеч „монета“ - „новац“.

Када особе, у средњем вијеку, нису користиле кованице остављали су их у банкама гдје су добијали потврде које су се звале **банкноте** на основу којих су могли подићи кованице

када би им затребало. Метални новац је замијењен папирним новцем.

Када је настао први папирни новац?

Први **папирни новац** настао је у Кини око 1000. године. Био је много практичнији и лакши од израде кованица, али су прве новчанице биле изузетно велике.

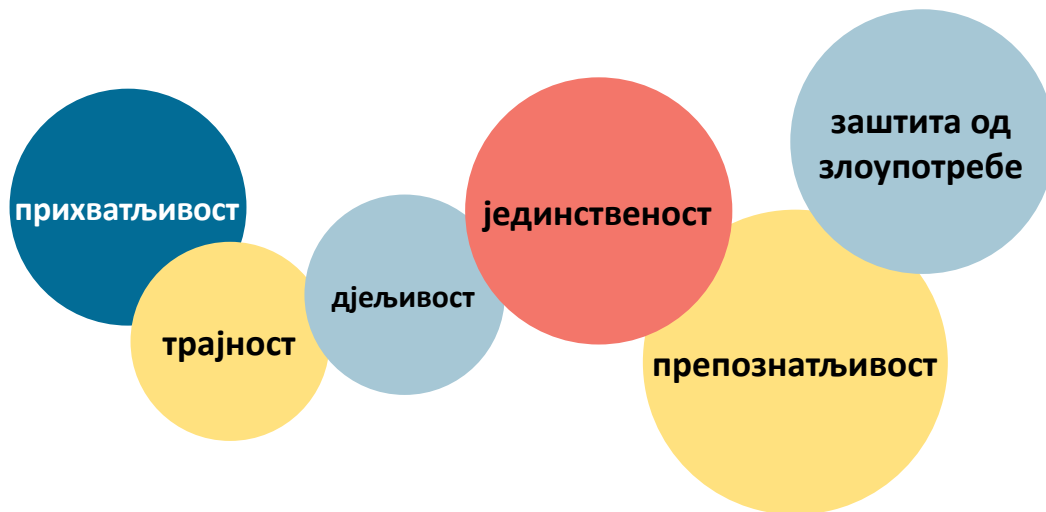
У неким дијеловима свијета новчанице су биле и **дрвене**, као на примјер крајем 19. и почетком 20. вијека у Сјеверној Америци.

Да би се олакшало коришћење новца, данас се у свијету све више користи **електронски новац**. Путем електронског новца могуће је куповати производе и услуге преко интернета,

у кратком року с било које локације, као и пренос електронског новца између особа који га поседују. Електронски новац представља замјену за готов новац, који се чува на виртуелним рачунима на серверу, чипу или магнетној траци платне картице.

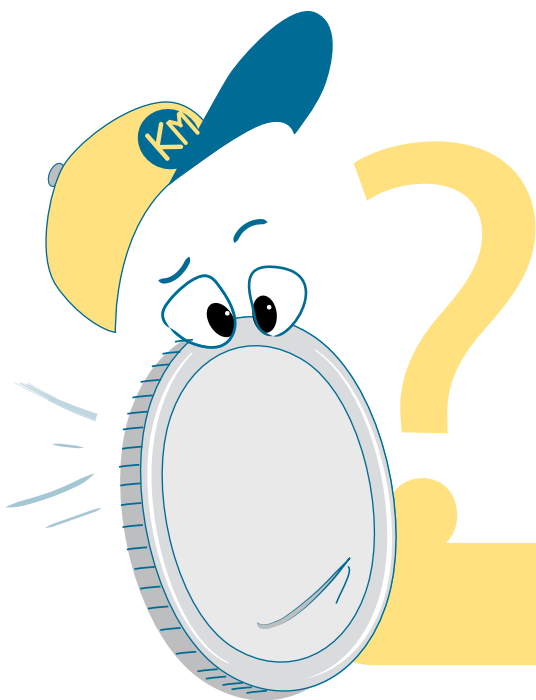

Основне карактеристике новца су:

Има ли новац име?

Свака држава има свој новац који има име.
Када добије име, он постаје валута те земље.

Шта је валута?

Валута је новчана јединица која је у некој држави законито средство плаћања. Постоји низ различитих валута које се користе у земљама свијета: долар (амерички, канадски новац), фунта (британски новац), јен (јапански новац) итд.

Многе земље имају властите валуте, док неке користе и **заједничку валуту**. Примјер заједничке валуте је **евро**, која се користи у Европској унији. Такође, неке земље користе и туђе валуте или користе више валута истовремено.

Има ли наша земља своју валуту?

Да – наша валута се зове конвертибилна марка и за њу се брине наша Централна банка.

Централна банка Босне и Херцеговине основана је 20. јуна 1997. године Законом о Централној банци који је усвојила Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине. Централна банка је почела с радом 11. августа 1997. године.

Основни циљ Централне банке је да постигне и одржи стабилност домаће валуте.

Конвертибилна марка је стабилна свих година постојања Централне банке. То значи да је вриједност конвертибилне марке изражене у еврима увијек иста. (1 евро = 1,95583 КМ)

Конвертибилна марка се дијели на 100 фенинга. Скраћеница за конвертибилну марку је КМ, док је за фенинг Ф.

Особа која руководи Централном банком зове се **гувернер**. Он је задужен за свакодневно пословање Централне банке. Централна банка има задатак да штампа новац односно кованице и новчанице. Гувернер ставља свој потпис на новчанице које се штампају у строго контролисаним условима и правилима. Новац се чува у великим трезорима.

Знаш ли како изгледају новчанице и кованице Босне и Херцеговине?

Имамо новчанице и кованице различитог износа. Прве новчанице и кованице су стављене у промет 1998. године. Те године постојале су новчанице од 50 фенинга, 1 КМ и 5 КМ које су касније замијењене кованицама.

Изглед новчаница и кованица одредило је Предсједништво Босне и Херцеговине заједно са Централном банком Босне и Херцеговине. На предњој страни сваке новчанице налази се познати писац из Босне и Херцеговине (Иво Андрић, Меша Селимовић, Алекса Шантић и

други). Предња страна новчанице зове се „лице“. На полеђини се налазе слике стећака или слике предмета у вези с наведеним писцима и симболима Босне и Херцеговине. Полеђина новчанице се зове „наличје“.

Прве кованице су биле у апоенима од 10 Ф, 20 Ф и 50 Ф, а каснијих година су уведене кованице од 1 КМ, 2 КМ, 5 КМ и 5 Ф.

На кованицама од 2 КМ и 5 КМ на њиховим предњим странама налази се број, док је на њиховим полеђинама голуб мира.

Кованица од 1 КМ на предњој страни има број, док је на полеђини кованице државни грб Босне и Херцеговине. Валуте од 50, 20, 10 и 5 фенинга на кованицама на предњој страни имају мапу Босне и Херцеговине, док је на полеђини застава Босне и Херцеговине.

Јубиларни сребрењаци служе у промотивне и продајне сврхе, представљају нумизматичке збирке Централне банке Босне и Херцеговине које нису намијењене за оптицај.

Нумизматичари су људи који сакупљају занимљиви новац.

У аули Централне банке изложен је новац који се користио на подручју Босне и Херцеговине у прошлости и новчанице и кованице конвертибилне марке које је до сада издала Централна банка Босне и Херцеговине.

Конвертибилна марка је сигурна јер има уграђене елементе заштите.

Погледајте, када ставите новчаницу према извору свјетлости:

- постаје видљива скулптура са свјетиљкама на главном улазу у зграду Централне банке Босне и Херцеговине у Сарајеву, што је „водени знак“ ;
- док се елементи штампани на лицу и наличју новчанице уклапају и чине петоугао.

Новчанице имају микротекст на оба писма “СВВН ЦББХ” у дну лица новчанице.

Ефекат промјене боје може се видјети када се новчаница посматра под различитим углом. На 50 КМ боја се мијења од љубичастоцрвене у зеленкастосмеђу. На 100 КМ боја се мијења од златносмеђе до маслинастозелене.

Осим ових наведених примјера, постоје и елементи који се провјеравају употребом одговарајуће опреме, а коју користе банке и друге институције.

Новко, **штедња** новца је стара колико и сам новац. Она представља чување новца, односно то је износ џепарца који нисмо потрошили већ га чувамо за одређену сврху. Штедња је навика која се стиче од дјетињства.

Бројни су разлози за штедњу:

- Остварити неки одређени, краткорочни циљ (одлазак с другарима и другарицама из разреда на излет);
- Бити спреман за неочекиване трошкове (поправка бицикла, рачунара);
- Планирати за будуће циљеве (штедња за школовање).

Новац можемо чувати у штедним касицама. Кухињско посуђе у средњем вијеку правило се од густе, наранџасте глине која се у енглеском језику зове „pygg“. Особе које су вољеле штедјети, остављале су новац у мањим глиненим посудама које су имале прорез. То су биле прве штедне касице коришћене у 14. вијеку. Да би дошли до новца морали су разбити касицу.

Шта се обиљежава
сваке године 31. октобра?

У свијету се сваког 31. октобра обиљежава **Свјетски дан штедње**, уз знак сјећања на 31.10.1924. године када је у Милану (Италија) одржан први свјетски конгрес штедионичара. Тада су се састали представници свјетских штедних институција из 27 земаља свијета желећи пронаћи излаз из кризе након Првог свјетског рата. Закључили су да је штедња пријекно потребна за развој човјечанства. Потребно је чувати новац и паметно га трошити, јер га многи у свијету немају уопште или га имају врло мало.

Вриједи да се штеди!
Започни и ти!

ИЗВОРИ:

Централна банка 1997 – 2007, Монографија, Централна банка БиХ, 2007.

Одјељење трезора Централне банке БиХ

O calatorie in lumea banilor, EFSE Development Facility, Banca Nationala a Moldovei, Quo Vadis Centrul Educational, 2016.

http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/money_en.htm#what
(приступљено 30.8.2017.)